



Iskrice

Kaj lahko storimo za boljše začetno opismenjevanje v prvem razredu osnovne šole

Martina Žohar, dipl. vzg.
OŠ Šoštanj

Povzetek: Temelji pismenosti, ki jih učenci v prvem razredu gradijo s pomočjo dobro razvitih predopismenjevalnih zmožnosti, so pogoj za lažje in uspešno učenje branja in pisanja. S člankom nakazujem vaje, igre, dejavnosti za razvijanje vidnih, slušnih in prostorskih zmožnosti. Te učenci potrebujejo in jih morajo osvojiti, da so pripravljeni za osvajanje tehnike branja in pisanja. **Ključne besede:** prvi razred, opismenjevanje, vidno in slušno zaznavanje, grafomotorika. **Abstract:** The foundations of literacy that first grade pupils develop with the help of well-developed pre-literacy skills are a prerequisite for more efficient learning of reading and writing. This article presents exercises, games and activities for developing visual, auditory and spatial capabilities that pupils need in order to learn the techniques of reading and writing. **Keywords:** first grade, teaching literacy, visual and auditory perception, graphomotor skills

Za uvod

K uspešnemu opismenjevanju v prvem razredu prispeva več dejavnikov. Zagotovo je to načrtovano in timsko delo obeh učiteljic v razredu, ki skozi dobro zasnovane faze pouka ob načrtnih dejavnostih in igri ter pestrosti metod in oblik dela v razredu učence vodita k vidnemu, slušnemu in prostorskemu zavedanju. Gotovo je pomembna tudi notranja motivacija in interes učencev, ustrezno pripravljeno gradivo, ki je na voljo učencem za lažje zaznavanje in razumevanje, primerne naloge, ki so usklajene s sposobnostmi posameznika, torej so diferencirane (cilji, učna gradiva, učne metode ...) in pa vzgled v družini, ki otroku omogoča spoznavanje široke palete oblik pismenosti doma ter resno in odgovorno sledi otrokovega šolskemu delu. Brez nuje pa se noben čevelj ne obuje.

Spremembe učnih načrtov in raziskave o bralni pismenosti med našimi učenci sta temi, ki sta v zadnjem času vzburili širšo javnost, mene oseb-

no pa pritegnili. Odpira se nam vprašanje, kaj lahko še drugače postorimo učitelji pri začetnem opismenjevanju učencev in kaj lahko storijo starši. Kdaj torej začeti sistematično opismenjevanje in kako?

»Opismenjevanje preprosto pomeni poučevati brati in pisati, opismeniti pa naučiti se brati in pisati.« (Goli, 1991, str. 11)

Opismenjevanje je proces, ki se začne, še preden učenec vstopi v šolo. Že v zgodnjem predšolskem obdobju so otroci izpostavljeni vplivom različnega opismenjevanja v domačem okolju ali v instituciji. Imajo stik s knjigami ali revijami, kjer zelo hitro prepoznavajo in ločijo med tiskom in ilustracijo. Poslušajo pravljice, ki jih berejo starši ali vzgojitelji, in o njih sami pripovedujejo. Igrajo se različne besedne in didaktične igre, s katerimi pridobivajo besedni zaklad in razvijajo govorne zmožnosti. Vsakodnevno so izpostavljeni različnim zunanjim vplivom: opazujejo tisk v okolju, poslušajo pogovore različnih govorcev, listajo po reklamah, sprašujejo, kaj piše na njih, posnemajo

branje in pisanje odraslih, se igrajo »šolo« prek simbolne igre in s tem spodbujajo notranjo motivacijo za branje in pisanje.

V tem obdobju je zelo pomembno, da starši, vzgojitelji in pozneje tudi učitelji prisluhnemo otroku, prepoznamo njegove želje in sledimo njegovim interesom, si zanje vzamemo čas in jih spodbujamo v njihovi radovednosti. Vse zbrane izkušnje otroku omogočajo, da uspešno vstopi v svet pismenosti.

Učni načrt za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje

Cilji slovenščine se uresničujejo s književnim in jezikovnim poukom, in sicer v sklopu štirih sporazumevalnih zmožnosti: poslušanje, govorjenje, branje in pisanje. V celem prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju gremo skozi vse faze začetnega opismenjevanja. V učnem načrtu je zapisano, da:

- v 1. in 2. razredu gre za sistematično uvajanje tehnike branja in pisanja, v katerega **učenci vstopajo postopoma, sistematično in individualizirano**;
- 3. razred je namenjen utrjevanju in izboljšanju branja in pisanja. (povzeto po UN za slovenščino, str. 99)

Prvi razred

Otrok v šolo prinese določeno predznanje in razvite nekatere predopismenjevalne sposobnosti, ki jih je pridobil bodisi v domačem okolju bodisi v vrtcu. S sistematičnim in načrtnim delom v prvem razredu učenci razvijajo govor, zbrano poslušanje ter bogatijo besedišče (jezikovna razvitost) in zaznavne zmožnosti (slušne, vidne, zaznavanje prostora, orientacijo), ki jim omogočajo, da so pripravljeni za pisanje in branje.

Zdi se mi pomembno, da učenci s pravimi vajami razvijajo vidno in slušno zaznavanje ter zaznavanje prostora in grafomotoriko.

Slušno razčlenjevanje in razločevanje

Slušno zavedanje temelji na tem, da se učenec zave, da so besede sestavljene iz posameznih zlogov in glasov, ter loči glasove med seboj. Ob

ustvarjalnih dejavnostih dane besede poslušča, členi na zloge ali glasove, ki jih na novo združuje, nadomešča z drugimi zlogi ali glasovi in tako oblikuje nove besede.

Pri dejavnostih slušnega zavedanja skrbno izbiramo besede, držimo se načela postopnosti in od lažjega k težjemu. Pomagamo si s slikovnim in slušnim materialom. Učenci lahko vaje delajo ustno, lahko rišejo, poslušajo posnetke in gledajo slike (tudi na računalniku), lahko se izražajo gibalno ali ritmično, povezujejo sličice ali pa se opazujejo in raziskujejo, kako in kje se tvorijo glasovi.

VAJE

1. Poslušajo, prepoznavajo in poimenujejo različne zvoke iz narave, iz okolice, prepoznavajo glasove sošolcev.
2. Slušno razlikujejo kratke in dolge besede (npr. PIKA – PIKAPOLONICA).
3. V besedi razlikujejo število zlogov, pomagajo si s ploskanjem (npr. LI-ZI-KA).
4. Iščejo besede, ki se rimajo (npr. KRALJICA – POTICA – PICA – ZDRAVNICA – ŽICA).
5. Kolikokrat slišiš v besedi glas A (npr: M **A** O T **A**, Š**A**H)?
6. Po katerem glasu se razlikujeta besedi (npr. Š**O**LA – Š**A**LA)?
7. V kateri besedi se skriva glas A (npr. PIL**A** – POK)?
8. Ali slišiš enako (npr. A – A, S – Z, K – L, P – B)?
9. Učenci se radi igrajo z glasovi: prepoznajo prvi glas v besedi (npr. v besedi ŠOLA je prvi glas Š). Znajo poiskati besedo, ki se začne z istim glasom kot tista, ki smo mu jo mi povedali (npr. ŠALA – ŠILČEK).
10. Ustvarjajo verigo besed (ŠOLA – ANANAS – SOK – KONJ).
11. Iz prvega zloga (npr. ŠALA – ŠA) tvorijo novo besedo (npr. ŠALICA). Zlog ŠA se lahko nahaja na sredini ali na koncu besede (npr. MEŠALNIK, PISMONOŠA).
12. Poiščejo zadnji glas v besedi (npr. v besedi ŠOLA je zadnji glas A). Po navodilih iščejo glas znotraj besede (npr. glas A v besedi PAJEK) in glaskujejo besede (ŠOLA/Š-O-L-A).
13. Učitelj lahko pove poved tako, da zadnjo besedo glaskuje. Učenec mora ugotoviti besedo (npr. KAJA JE ŠLA V Š-O-L-O. KAM JE ŠLA KAJA?).
14. Iz posamezne besede lahko odstranijo posamezni glas (npr. brez B je BLEDA – LED).



15. Preštevacjo besede v povedi, pri čemer si pomagajo s prstki (npr. ŠOLA. ŠOLA NI ŠALA.). (povzeto po Lahovnik, 2010, str. 31–34.)

Vidno razločevanje

Otrok v predšolskem obdobju zaznava del kot celoto. Ko zaznava celoto, ne vidi posameznih delov. Z razvojem žičnega sistema, s pridobivanjem izkušenj in z učenjem otrok pridobiva pri vidnem zaznavanju, ki poteka od razločevanja predmetov prek abstraktnih oblik do razločevanja simbolov (črk). Z različnimi dejavnostmi lahko učencu pomagamo k vidnemu zaznavanju. (povzeto po Podgoršek, Lamper, 2011, str. 6.)

VAJE

1. Učence usmerimo v opazovanje učilnice. Medtem ko en učenec odide iz razreda, v njej kaj spremenimo, prestavimo, obrnemo naokoli. Ob vrnitvi ga lahko tudi usmerjamo v iskanje spremembe.
2. Na tla v krogu postavimo različne predmete, ki jih otroci opazujejo. Posameznika nato pošljemo iz razreda. Nato predmete premešamo, lahko kaj dodamo oz. odvezamemo. Ob vrnitvi mora učenec ugotoviti spremembe.
3. Na mizo postavimo različne predmete, ki imajo nekaj skupnega, in dodamo vsiljivca.
4. Učenci lahko primerjajo dve sliki, v katerih se pojavljajo razlike.
5. Učenci opazujejo sliko. Po določenem času sliko skrijemo. Sledijo gibalne vaje, če so na sliki opazili določen predmet (npr. Če si na sliki videl kužka, zaploskaj enkrat ...).
6. Rešujejo naloge, kjer v posamezni vrstici iščejo enake predmete (težavnost stopnjujemo iz vrstice v vrstico).
7. Opazujejo črke/zloge/besede na levi in iščejo iste črke/zloge/besede na desni.
A | M A L F
ŠO | OŠ SO ŠO
MAMA SALAMA MAMA MASLO
8. Iščejo črke v določeni besedi (npr. poiščeš črko L v besedi ŠOLA).
L | ŠOLA
K | ROK
9. Iz posameznih črk ob pravem zaporedju sestavljajo besede (npr. ob stavnici).
10. Sestavljajo sliko in besedo (iščeš par slika –

beseda).

11. Učenci morajo dobiti priložnost, da črke opazujejo in jih poskušajo preslikati (npr. naslov pravljice s table).
12. Reševanje labirintov, barvanje po legendi, sestavljanke.
13. Igranje spomina (črke, zlogi, besede) in domin (slika – beseda). (Grginič, 2009)

Grafomotorika

V prvem razredu učenci spoznavajo in usvajajo ravne, krive, vodoravne in navpične črte ter krožne in polkrožne linije, vijuge in zanke ter tako razvijajo finomotoriko, ki je podlaga za zapisovanje. Vaje se izvajajo sprva na neomejenem in velikem prostoru oz. listu, pozneje na omejeni ploskvi in z različnimi pisali. Spet se držimo načela od lažjega k težjemu. S takim delom učenci izboljšujejo finomotorične spretnosti, izboljšujejo natančnost in koordinacijo oči in rok. (povzeto po Ropič, 1999, str. 6–8.)

Na kaj moramo biti pozorni?

1. Na držo telesa pri pisanju. (Gre za položaj glave in roke, ki ne piše, položaj trupa in nog. Roka, s katero otrok piše, mora biti do komolca na mizi. Učencu pokažimo, kako jo vodi med pisanjem od leve proti desni. Pisalo učenec pravilno drži med tremi prsti – palcem, kazalcem in sredincem, kot bi držal pinceto, prsti naj bodo od konice oddaljeni približno dva centimetra. Treba je biti pozoren tudi na položaj lista in padec svetlobe.)
2. Na držo in uporabo različnih pisal (kreda, voščene barvice, flomaster, barvice, svinčnik).
3. Na orientacijo telesa, orientacijo v prostoru in na listu (risanje na velike površine z mokro gobo, s prstom po zraku, s pisalom nad listom, s kreda na dvorišču, s palčko v peskovniku; tipanje različnih površine, risanje na različne formate papirja ...; pridobivanje pojmov levo, desno, zgoraj, spodaj ...).
4. Na dosledno upoštevanje smeri pisanja od leve proti desni, od zgoraj navzdol.
5. Na poteze (črte), ki sestavljajo večino črk in števil:



(povzet po Ropič, 1999, str.18.)

Sklep

Z novim učnim načrtom smo učenje branja in pisanja začeli že v prvem razredu. Pri tem učitelji upoštevamo znanja, sposobnosti in spretnosti posameznika, ki ga s pomočjo individualnega načrta sistematično vodimo od osvajanja predpismenjevalnih zmožnosti do zelene bralne pismenosti. ■

Viri in literatura:

1. Poznanovič Jezeršek, M., ... (2011). Učni načrt za slovenščino. Ljubljana. Pridobljeno 2. 11. 2011 na http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf.
2. Bucik, N. (2009). Branje za znanje in za zabavo. Priročnik za spodbujanje družinske pismenosti. Ljubljana. Pridobljeno 1. 11. 2011 na http://arhiv.acs.si/publikacije/Branje_za_znaje_in_branje_za_zabavo-prirocnik.pdf.
3. Golli, D. (1991). Opismenjevanje v prvem razredu. Novo mesto: Pedagoška obzorja. Ropič, M., Urbančič Jelovšek M., Frančeškin, J. (1999). Danes rišem, jutri pišem. Priročnik za učitelje in vzgojitelje v 1. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
4. Podgoršek, S., Lamper, N. (2011). Učinkovitost izbranih področij začetnega opismenjevanja: diplomsko delo. Maribor. Pridobljeno 2. 11. 2011 na <http://dkum.uni-mb.si/Dokument.php?id=21541>.
5. Grginič, M. (2009). Kako do pismenosti v 1. razredu osnovne šole. Priročnik za učitelje. Mengeš: Izolit.
6. Lahovnik, J. (2010). Vpliv glasovnega zavedanja na pisanje in branje: diplomsko delo. Maribor. Pridobljeno 5. 11. 2011 na <http://dkum.uni-mb.si/Dokument.php?id=16365>.

Valentin Vavkman 2. r.
Mentorica: Klavdija Sonjak

